

Kaffee Detinee

Hoe en wat een gevangenisstraf is en moet zijn, is een kwestie die niet alleen justitie mag bezighouden. Die overtuiging zette een ploeg enthousiastelingen aan om gevangenisgesprekken tussen vrije burgers en bajesklanten in Leuven te organiseren. Weliswaar ging luisteren achter de tralies.

Al die angst en onveiligheidsgevoelens buiten de gevangensmuren. En als de gewone burgers nu eens de gevangen misdadigers zelf zouden ontmoeten? Zouden de negatieve vooroordelen tegenover gevangenen standhouden? Vormingswerker Lie had haar bedenkingen bij dit plan: "Ik had een dubbel gevoel. Wilde ik dat wereldje van criminelen echt wel zien?" Lie had zich ingeschreven voor 'Kaffee Detinee'. Die nogal aparte gebeurtenis is het resultaat van een samenwerking tussen enkele herstelconsulenten van de Leuvense gevangensissen, stafmedewerkers van de preventiedienst van de plaatselijke politie, Vormingplus Vlaams-Brabant, een Leuvense criminologieprofessor en de Rode Antraciet – een organisatie die cultuur binnen de gevangensmuren wil brengen. Met de steun van de Koning Boudewijnstichting en de Nationale Loterij kregen dertig burgers – een mix van mensen uit de wijkcentra en uit Vormingplus – de kans om de gevangeniswereld van nabij te leren kennen.

24 februari

Gevangenis museum Tongeren. Onwennig stappen enkele mannen en veel vrouwen de bus op. De oude gevangenis van Tongeren is sinds 2005 niet meer in gebruik, maar op de celmuren prijkt nog graffiti, zoals *I'm not a killer, but don't push me...* en *Minder wetten, wel meer tetten*. De cellen zijn benauwend klein. Het toilet – afgeschermd van de rest van de cel door een muurtje – staat wansmakelijk dicht bij de bedden. Lie: "Hier dagelijks 22 uren met twee of drie gevangenen zitten? Dat moet tot tumult leiden."

Maria en Henriëtte, twee oudere vrouwen, vinden het niet meer dan juist dat mensen

hier belanden als ze echt over de schreef gegaan zijn. "Binnen en binnen blijven, dat is mijn principe," zegt Henriëtte. "Wie dood is, keert nooit meer terug. De mannen in de gevangenis krijgen elke dag eten, de muzelmannen nog een speciaal menu op de koop toe," windt Maria zich op. In een cel waar bezoekers zelf een tekst mogen achterlaten, neemt ze een

ervaringen met onveiligheid. We vragen ons luidop af of gevangenen een tweede kans verdienen. "Ik vind van wel, behalve als er iets grondig mis is in hun hoofd," zegt Marie-Claire, een vrouw van middelbare leeftijd. "Je moet ze alleszins goed in het oog houden als ze vrijkomen. De ene is de andere niet. Het schijnt dat de moordenaar van die joggende moeder een psycho-

Op bezoek bij gevangenen

pen, schrijft *'Eigen schuld, dikke bult'* op een blad papier en hangt het op aan het prikbord. Op een van de kaarten staat de tekst 'Ik hoop dat je in Hasselt betere cellen hebt'. Een andere bezoeker heeft eronder gekribbeld: 'Je hebt er niets van begrepen, het is de ziel die lijdt.'

In de gelagzaal van de nabijgelegen jeugherberg bekomen we bij taart en een tas koffie. Marieke, een student sociologie, is bezorgd: "Moeten we niet afspreken hoe we volgende keer als groep omgaan met de gevangenen? Ik heb nogal krasse uitspraken gehoord. Gaan we de gevangenen niet afschrikken?" Maria en Henriëtte zijn alvast van plan om de bajesklanten de volgende keer hun vet te geven.

In kleine groepjes praten we over onze

paat is, maar kan je dat eigenlijk al wel zeggen van iemand die pas zestien is?" "Met zestien weet je al verdomd goed wat je doet," vindt Marieke.

2 maart

De Leuvense Hulpgevangenis. Hier zitten voornamelijk mensen te wachten op hun vonnis. Opgefokt, onzeker, in even kleine cellen als in de oude gevangenis van Tongeren. De gevangenis herbergt ook een aantal geïnterneerden. De veiligheidsmaatregelen maken indruk. Koen, een van de gevangenen, stelt zijn cel open voor ons. "Precies een klein studentenbureautje," vindt Maria. An: "Het heeft wel iets voyeuristisch, zo binnendringen in de privacy die hij in feite niet heeft. Dag en

nacht controle en toezicht, hoe leef je daar eigenlijk mee?"

Wat verder krijgen we een stukje van het antwoord te zien. Een aantal gevangenen smijt de overschot van hun boterhammen gewoon door de tralies. Ze komen terecht op een binnenkoer en in de getraliede leeuwenkooi waar gevangenen na een sanctie individueel gelucht worden. Vieze troep! An: "Hebben ze ook alle zelfrespect verloren, of is dit uit verveling?" Te dicht op mekaar leven verpest de sfeer, legt een van de gevangenen die avond uit.

We zitten 's avonds met acht mensen aan tafel: twee gevangenen, twee penitentiair beamtten en vier vrije burgers. De gevangenen zitten veilig dicht bij hun 'chefs'. Bajesklant Bart: "Deze keer wordt er gelukkig een keer niet in onze plaats gesproken, maar met ons. Onder elkaar hebben we het er vaak over dat de maatschappij ons geen kansen meer geeft. Volgens de media zijn we allemaal criminelen zonder gevoelens. Voor ons is het verbazend dat jullie met ons komen praten. Het is een opluchting." Maria zit er stil bij. "Ik voel me hier eigenlijk wel veilig, misschien komt het door al die deuren," zegt ze. Over eigen schuld, dikke bult wordt niet gerept. Sommige deelnemers aan Kaffee Detinee slapen enkele nachten zeer slecht. De beelden van de kleine cellen staan op hun netvlies gebrand.

9 maart

Leuven Centraal. Het paradepaardje van onze gevangenis. Hier geldt een open regime, mannen mogen tijdens de dag vrij bewegen binnen hun eigen vleugel. Het gaat dan ook om langgestraften die vaak jarenlang opgesloten zitten. "Amal, hier hebben ze het toch goed. Celdeuren open overdag. En als het warm weer is zonnen op het gras," vindt Maria. De gesprekken met de gevangenen gaan meteen een stuk dieper dan in Leuven Hulp.

"Er bestaat geen gerechtigheid. Ik kreeg tien jaar en iemand anders hier kreeg voor gelijksoortige feiten slechts achttien maanden," zegt gevangene Abdel bitter. "Denk je dat de balans altijd in evenwicht is voor de mensen aan de andere kant van de muur?" vraagt iemand. Chef Christine probeert de kerk in het midden te houden: "De bedoeling van de celstraf is juist de balans terug in evenwicht te krijgen. Daders hebben hun straf gekregen voor wat ze misdaan hebben. En opsluiting is een grote straf, we moeten dat niet nog erger maken dan het is door een onmenselijk regime op te leggen." De Koerdische

Parwin probeert filosofisch om te gaan met zijn lange celstraf: "Wie buiten vrij rondloopt, is daarom nog niet gelukkig. Geluk heeft veel te maken met een positieve houding."

Abdel slaagt er niet in. Hij zit zich op te vreten, terwijl hij een zoontje heeft voor wie hij niet kan zorgen. Volgens hem kweekt de gevangenis alleen haatgevoelens. "Dat mag niet, hoor, mijn jongen," zegt Maria. Abdel zucht: "Je moet eens proberen een hond vier jaar op te sluiten. Die wordt ook wild. Al hebben we hier een

lag. Abdel: "Dit is een mannenwereld en wij doen soms wel macho, maar de waarheid is anders. 's Nachts in de cel valt alle bravoure weg." Chef Patrick beaamt dat hij regelmatig mannen ziet wenen wanneer hij zijn nachtronde langs de cellen maakt. Met een bemoedigende handdruk of schouderklop nemen we afscheid van Abdel en Parwin. Onze groep blijft achter met veel tegenstrijdige gevoelens. "De gevangenis zou een plaats moeten zijn waar men iets leert, waar men beter buitenkomt dan men er binnengaat. Dat is wat iedereen wil,

**"Volgens de media zijn we allemaal
criminelen zonder gevoelens.
Voor ons is het verbazend dat jullie met ons
komen praten. Het is een opluchting."**

redelijk regime." "Dat zou ik denken!" valt Maria hem in de rede. Abdel: "Het is waar. Je beseft het als je van een andere gevangenis komt. Het is als van de hel in de hemel komen. Maar het neemt je straf niet weg. De straf houdt niet op als je vrijkomt. Als ik al werk vind, dan is het waarschijnlijk aan een minimumloon. En omdat ik nog een burgerlijke partij af te betalen heb, zal ik wel budgetbegeleiding krijgen. Dat wordt krabben om te overleven. En wat kan ik mijn kind bieden?"

Het gesprek gaat op en af tussen sympathie voor wat Abdel vertelt en ergernis over de slachtofferrol die hij zich aanmeet. Lie: "Ik wil wel begrijpen dat je behalve dader ook slachtoffer bent. Ik beseft wel dat niet iedereen door de maatschappij in de watten gelegd wordt. Maar om nieuwe kansen te krijgen, zijn spijt en schuldbesef toch niet onbelangrijk. Je mag gerust vertellen op welke punten de buitenwereld mee schuldig is en wat er aan veranderd moet worden, maar daarom moet je je eigen aandeel niet wegmoffelen." Maria knikt en luistert, maar durft pas nadien haar gedacht te zeggen: "Hij moet niet denken dat iedereen het buiten de gevangenis zo goed heeft. Ik heb twee kinderen alleen moeten grootbrengen en ik kon ze ook niet alles bieden wat ik wilde." Dan weer overheerst het begrip voor Abdel als hij vertelt hoe zijn zoontje niet graag op bezoek komt. Het zoontje denkt dat zijn vader hier verblijft voor zijn werk. Of wanneer Abdel vertelt hoe hij machteloos in zijn cel zat terwijl zijn vader op sterven

maar de gedetineerden zeggen ons dat het zo niet werkt. Wat is het alternatief?" vraagt Lie. An is vooral getroffen door het gebrek aan grondige begeleiding en nazorg voor gedetineerden. An: "Hoe kunnen we anders recidive voorkomen, wat toch de bedoeling is? Ik merk bij hen ook een sterke vraag naar aanvaarding door de samenleving en naar nieuwe kansen." Kaffee Detinee was een unieke kans om de mens achter de gevangene te ontmoeten, daar is iedereen het over eens. Ook voor de gevangenen was de ontmoeting bijzonder. Parwin: "Je verwacht dat de buitenwereld slecht denkt over ons. Dat mensen me moed inspraken, wildvreemde mensen, nee, dat had ik niet verwacht. Het raakte me." Heel even leken de gevangenis muren minder hoog.

tekst | **Ria Goris**

foto | **Stephan Vanfleteren**

Een uitgebreid verslag vind je op www.vormingplusvlaamsbrabant.be (projecten)